

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 32.

ZATERDAG 10 AUGUSTUS 1912.

DE TRIUMFBOOG VAN TITUS TE ROME. OP DEN ACHTERGROND HET COLOSSEUM.

INHOUD:

HET VARKEN (SLOT), DOOR L. F. HOOGSTEDEN . . .	BLZ. 376
ZOMERAVOND, DOOR M. BODDAERT	„ 377
ASSCHEPEESTER (GEDICHT), DOOR S.	„ 377
„ROME, DE STAD DER ZIEL”, DOOR MAURITS WAGEN- VOORT, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 375 EN 378—380
DOOR DE DUINEN, DOOR A. B. WIGMAN, GEÏLL. BLZ. 380—382	
UIT GOOLAND'S HOOFDSTAD, DOOR F. W. DRIJVER, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 382—385
ST. FLORIS, DOOR ANTON FENDRICH, VRIJ NAAR HET DUITSCH, DOOR MICHEL MOK.	BLZ. 383
MUZIKANTEN ONDER DE VISSCHEN.	„ 385
HET VOORMALIGE SLOT „TORENZICHT” TE POELDIJK, ILLUSTRATIE.	„ 386

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografiscèn, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

HET VARKEN.

EEN CULTUUR-HISTORISCHE STUDIE. (Slot).

HOE het varken tot de menschen kwam, verklaart een sage uit Angola: „Het wilde zwijn was met zijn verwant het varken in het woud. Op 'n goeden dag zeide het varken: „Ik ga naar het dorp, ik wil bij de menschen leven”. Het wilde zwijn zeide: „Ga niet naar het dorp, daar haat men de dieren”. Het varken antwoordde: „Ik ga naar het dorp, ik wil voortaan altijd het voedsel eten, dat de menschen eten. In het bosch staan alleen bittere planten”. Het varken begaf zich op weg en kwam in het dorp aan, waar men het een hok maakte. Eenigen tijd later kreeg het jongen, waarop men het doodde, omdat het toch reeds nakomelingen had. Bij het slachten schreeuwde het varken: „Het wilde zwijn waarschuwde me, ga niet in het dorp, doch ik zeide: „ik wil er toch heengaan”. Toen het op sterven lag gilte het: „Ik sterf, ik sterf, ik varken”. Vroeger hadden de menschen geen varkens. Wat deze in hun woningen dreef was, dat de menschen goed voedsel eten”. (Letterlijke vertaling der origineele sage naar Chatelain's „Folktales of Angola”).

In Griekenland, vooral in Boëotia, Arcadia en Acarnania, werden varkens veelvuldig gefokt en gemest, zooals reeds uit Homerus blijkt (Ilias X, 264: En buiten waren er, sierlijk en kunstig, blinkende tanden van een blanktandigen ever, dicht-oopen, aan weerszijden op bevestigd. XXIII, 32: Tal van blanktandige zwijnen, zwellend van spek, werden er gezengd en geroosterd aan 't spit boven de vlam van Hephaestus. Odyssee XV, 553—558: Toen stieten zij van land en voeren naar de stad, zooals Telemachus het hun had bevolen, de geliefde zoon van den godlijken Odysseus; dezen droegen intusschen, snel voortschrijdend, zijn voeten voort, tot hij kwam aan het veepark, waar zich zijn tallooze zwijnen bevonden, in wier midden de zorgzame zwijnenhoeder den nacht placht door te brengen, zijn meester getrouw en genegen). Varkensvleesch behoorde tot het voornaamste dierlijke voedsel der Hellenen. Uit de Odyssee kennen wij het sympathieke beeld van „den godlijken zwijnenhoeder” Eumaeus, zoon van koning Ctesius van het eiland Syria, die als kind door zijn voedster ontvoerd en aan Laërtes verkocht werd. Hij werd zwijnenhoeder bij dezen en later bij Odysseus. Toen zijn heer onbekend in zijn vaderland terugkeerde, ontving Eumaeus hem vriendelijk; Odysseus maakte zich dan ook het eerst aan hem bekend en bediende zich van zijn hulp in den strijd tegen de minnaars van Penelope. Pausanias, de „Bädeker” der Oudheid, vertelt van de aanwending van varkensleder voor kleederen, welke arme lieden op Euboea en in Phocis droegen en welke de mythische held Pelasgos zou hebben ingevoerd. Vermoedelyk wegens zijn groote vruchtbaarheid was het varken het bevoorrechte dier bij de offers aan Demeter, de godin van den landbouw. Hiermede hangt ook de ge-

woonte samen, op bepaalde feestdagen in de gewelven onder de aan Demeter gewijde tempels varkens los te laten; de Boëotiërs geloofden, dat deze in het volgende voorjaar weer op de weide te voorschijn kwamen. Het vermoeden, dat de priesters ze opaten, ligt echter meer voor de hand.

Terwijl de Grieken aan een vrouwelyk varken als offerdier de voorkeur gaven, verkozen de Romeinen een mannelijk, aan welks bloed zij groote verzoenende kracht toeschreven. Het zoenoffer op het eind van het lustrum bestond uit de voornaamste tegenwoordigers der Romeinsche veeveelt: varken, schaap en stier en werd genoemd het *Suovetaurilium* (sus = varken, zwijn, oois = schaap, taurus = stier). Aan den feestelijken omgang tot wijding der akkers ging het offeren van een varken vooraf: *porca praecidanea*; hetzelfde werd gedaan bij een begrafenis, in tegenwoordigheid van het lijk: *porca praesentania*, tot reiniging van het huis. Varkensvleesch was op de tafel der Romeinen een geliefde schotel; vooral op verjaardagen werd het met veel praal opgediend. Een gerecht „*porcus trojanus*”, bestaande uit een geheel gebraden varken, opgevuld met verschillende goede vleeschsoorten, behoorde in den keizerstijd tot de grootste lekkernijen, terwijl in den laat-Romeinschen tijd doodgeeeselde speenvarkentjes op de tafel van den gastronom niet mochten ontbreken.

Bij de Germanen treffen we geen andere voorstelling van het ook door hen geminachte varken aan. De eenige aan het varken bewezen vriendelykheid was, dat het als symbool der dapperheid werd gesteld; ruw gesneden zwijnenbeelden deden in de oudste tijden dienst als vaandels en waren den Romeinen uit menigen slag welbekend. Doch deze goede eigenschap kan in de mythe 's varkens schanddaden niet uitwischen. Odin, de vader der goden, werd volgens de Scandinavische mythe door een zwijn gewond, terwijl Artemis' lieveling, Adonis, door den loggen viervoeter den dood vond. (Uit zijn bloed ontstond volgens de mythologie de teedere en kort bloeiende anemone). Ook bij de Germanen schijnt het varken in verband te zijn gebracht met de goden van de aarde en van den landbouw. Koning Heidrekr mestte ter eere van Freia, de godin der vruchtbaarheid, een heilig zwijn, welks borst als goud moest glanzen, hetgeen waarschijnlijk doelt op den gouden glans van het rijpe koren, en dat door twaalf mannen bewaakt werd; bij beslissing in gewichtige aangelegenheden legde de koning met de eene hand op den kop van dit zwijn de gelofte af, voor het welzijn van het land zorg te zullen dragen. Bij het groote offerfeest in Februari offerde men varkens aan den zonnegod Balder, die in deze maand den slaap van zich afschudde en zijn der aarde heilzame macht weer krachtiger begon te ontplooien; een gedeelte van het offerdier droogde men en mengde het, tot poeder gewreven, in den zaaitijd door het zaad of het eten der huisdieren, vooral van die, welke veldarbeid hadden te verrichten. In lateren tijd verving men bij het offer het nuttige dier door een namaaksel van gebakken deeg, waarmee men als vroeger te werk ging. Bij alle feestmalen speelde het varken een bevoorrechte rol, zoo o.a. ontbrak bij het oogstfeest nooit een varkenskop op tafel.

De algemeene voorliefde voor varkensvleesch komt niet alleen in de mythologie tot uitdrukking — de helden in het Walhalla toch eten dagelyks vleesch van een onvergankelijk zwijn — doch blijkt ook uit de toestemming der kerk bij het optreden van het Christendom, varkensvleesch te nuttigen, terwijl het eten van paardevleesch als een „heidensche gruwel” verboden was. Op de tafels der graven en bisschoppen kwam varkensvleesch in alle gedaanten voor en op den disch van den arme behoorde het tot de grootste lekkernijen. Zoo werden voor het middagmaal van den bisschop van Keulen en diens personeel dagelyks 24 groote en 8 middelmatige varkens geslacht, welk aantal op de drie hooge feestdagen met 16 vermeerderd werd. De bij Burgscheidungen (531) verslagen Thüringsche volksstam moest den Frankischen keizer elk jaar 300 varkens als schatting leveren.

Van de oud-testamentische voorstelling van het varken als een onrein en zinnelyk wezen moest de Christelyke opvatting belangrijk verschillen, immers de Joodsche wet werd als niet meer bindend beschouwd. Toch was het varken in het algemeen onrein (d.w.z. onzindelyk) genoeg om niet in hooge achting te staan. Voor den duivel was het daarom de meest passende vormomming. Zoo verscheen Satan b.v. den heiligen Antonius in de gestalte van een varken — de heilige echter weerstond de verzoeking — en den graaf Raymond van Gascogne als een groote, magere en smerige zeug, zoo afzigtelyk, dat Raymond's honden op de vlucht sloegen en hijzelf van ontzetting stierf. In een zeer oude legende komt de duivel als varken tot een heilige, om deze te dooden. De heilige echter herkent hem en roept hem toe: „Schaam je, jij die als Lucifer eens de schoonste engel was en thans een varken bent geworden”. Tiridates, koning van Armenië, wilde de heilige jonkvrouw Ripsine verleiden en liet haar, toen zij weigerde, op 'n gruwelyke wijze ter dood brengen. Tot straf hiervoor werd hij volgens de legende in een varken veranderd.

Wanneer in de legende gewag wordt gemaakt van zwijnen, welke zich voor heiligen buigen, dan wil men hiermee de groote macht der heilighed uitdrukken. Zoo wordt o.a. melding gemaakt van een zwijn, dat in een woud voor een verborgen Maria-beeld geknielend ligt en daardoor tot ontdekking van dit beeld voert. Een everzwijn, dat in het amphitheater tegen een heilige werd losgelaten, week schuw voor dezen terug. Een door jagers vervolgd zwijn zocht bescherming bij den heiligen hermiet Emilion en werd daarom tot attribuut van dezen heilige.

De prijs van varkensvleesch was, zooals vanzelf spreekt, in de Middeleeuwen zeer laag. Onder Lodewijk den Vrome kreeg een aan het klooster Corvey schatplichtige boer voor een varken slechts 8 penningen uitbetaald en in de 13de eeuw bedroeg de prijs van een vet varken 20 tot 24 penningen. Tusschen 1340—1350 betaalde men voor een pond varkensvleesch 2½ penning. Toendertijd liepen de varkens in de groote Europeesche steden blijkbaar zonder toezicht rond. In het jaar 1311 deed de jonge Fransche koning Philip te Parijs een levensgevaarlijken val van het paard, doordat een varken in woeste vaart tusschen de pooten van het ros doorrende. Een streng verbod tegen de vrijbuitery der varkens schijnt weinig geholpen te hebben, daar men het in de jaren 1261, 1348, 1502 en 1539 herhaalde. In de 16de eeuw werd den burgers van Weimar, en in 1681 zelfs den inwoners van Berlijn op strenge straffen verboden, hun varkens door de straten te laten rondlopen.

Dat het varken in het spreekwoord ruimschoots is bedacht, zal wel geen betoog behoeven. De spreekwoorden, waarin de naam van dezen nuttigen viervoeter voorkomt, bevatten meestal uitdrukkingen van verachting en weinig vleeiende vergelijkingen voor menschen, die niet aan overdreven zindelijkheid lijden. Andere doelen op den „vreestlust” — sit venia verbo — onzer voorvaderen, die zich gaarne vergastten en zich ook wel eens 'n keertje te buiten gingen aan varkensvleesch. Belangwekkender zijn die spreekwoorden over het varken, welke reeds in de Oudheid in zwang waren, en waarvan er hier eenige volgen: 1. Het spreekwoord der Romeinen „*Veneri suem immolavit...*” (Aan Venus heeft een zwijn gewijd...) beteekent, dat iemand met zijn smaak weinig eer heeft ingelegd. Hiermee hangt samen, dat Venus het zwijn haatte, omdat — zooals boven reeds gezegd, haar lieveling Adonis er door gedood was. 2. „*Sus docet Minervam*”, d.i. het zwijn wil Minerva, de onwetende den geleerde de les lezen (Cicero, Epistolae ad familiares). Hiermee staat in verband, dat men een geleerden knoeier *magistellum ex hara* (zwijnenstal) en een slecht geschrift *libellum ex hara productum* (boekske uit 't varkenskot voortgekomen) noemde, welke uitdrukking het eerst bij Cicero (Oratio in Pison XVI) voorkomt, die den Epicuriër Piso *ex hara producte non ex schola* noemde. (Epicure noster ex hara producte non ex schola: Gij, onze Epicurus, uit een zwijnenkot en niet uit de filosofenschool voortgekomen). In dezelfde beteekenis zeide men ook: *sus indicavit*. 3. „Men moet geen paalen voor de zwijnen werpen”, d.i. men moet over verheven en goddelijke zaken niet spreken met menschen, die voor geen hoogere gevoelens toegankelijk zijn. Dit woord, dat door Christus het eerst werd gebruikt (Matth. VII, 6: Geeft het heilige den honden niet, noch werpt uw paalen voor de zwijnen, opdat zij niet te eeniger tijd dezelve met hunne voeten vertreden en zich omkeerend u verscheuren), staat met den haat, welke men in de Oudheid tegen het zwijn koesterde, in verband. De uitdrukking „*porci mystici*” beteekent zooveel als: vette varkens (Pitiscus, lexic. antiqu. Roman. II, 475) en heeft hierop betrekking, dat bij de mysteriën ter eere van Ceres gemeste varkens werden geofferd, waarvan hierboven eveneens werd gesproken. 5. De Grieken hadden het spreekwoord „*het varken van Parmenon*”, waarmede zij wilden uitdrukken: er kan geen vergelijking tusschen twee dingen worden getrokken, zoo groot is hun verscheidenheid. De oorsprong van dit spreekwoord wordt van een zekeren Parmenon afgeleid, die de stem van een varken zeer misleidend kon nabootsen, ... waaromtrent Plutarchus het volgende opmerkt: „Onze ziel vindt in alle soorten van nabootsing genoeg, om welke oorzaak zouden de menschen anders het varken van Parmenon zoozeer bewonderd hebben, dat er zelfs een spreekwoord uit is ontstaan? Deze Parmenon kon het knorren van een varken verwonderlijk goed nabootsen en verwierf zich hierdoor zoo grooten bijval, dat ook anderen trachtten het hem even misleidend na te doen, doch uit vooroordeel riep degenen, die hen hoorden: „heel mooi, doch het haalt niet bij het varken van Parmenon”. Iemand verstopte daarom eens een varken onder zijn mantel en liet het schreeuwen, en toen de menschen weer riepen, dat het niets gelek op Parmenon's varken, wierp hij het midden onder hen en bewees hen aldus, dat zij niet naar waarheid, doch volgens een vooropgevatte meening oordeelden. Hieruit ziet men, dat dezelfde indruk op onze zinnen niet in staat is, dezelfde stemming in onze ziel te verwekken, wanneer er niet de overtuiging bijkomt, dat de zaak met overleg en inspanning verricht wordt”.

Dat varkens niet zoo dom zijn als hun roep wel verkondigt, bewijzen dressuren in circussen. Bekend is in dit opzicht, dat toen Lodewijk XI ziek was, niets den droefgeestigen koning aan 't lachen kon brengen, totdat op zijn buitenverblijf te Plessis-les-Tours een troep goed afgerichte varkens voor hem werd gebracht, die, op vreemdsoortige wijze uitgedost, op de tonen van een doedelzak dansten en sprongen. Zoo is het nuttige huisdier, in het volksleven haast even onmisbaar als zout, een levend bewijs van menschenlijke ondankbaarheid, al is zijn uiterlijk ook weinig geschikt om onze sympathie te wekken.

En hiermee meenen wij „ons vercken op een oor na gevilt” te hebben.

L. F. HOOGSTEDEN.

ZOMERAVOND.

ZWAAR is de lucht bezwangerd met geuren van hooi en linde en stervende rozen; van verre komen ze tot je overgewaaid, luisterstil, zonder gerucht, en je ademt ze in, en je voelt de taal in je opbloeien als ranke bloemen op wiegelende stelen, die leven willen en juichen en je wilt zeggen al wat je ziet en voelt.

Kijk de hemel, purper en goud en blauw en oranje en zilver, randen van alle tinten fluweel stralend... dan verbleekend... vereffenend met het blauw, waar al stille sterren komen flonken. En om je stilte, groot, machtig-mystiek zwijgen,... dan zacht, een krekkel,... nog één, een koortje van sjerpend geluid.

En enkele kikker kwaakt...

Opeens een wagen, knoerpend over 't grint, een oude boer duwt zijn kar vooruit, moeizaam van de warmte en den langen arbeidsdag. Zijn blauw silhouet teekent zich scherp tegen den omtrek af.

„G'n oavond” knikt hij.

„Goeden avond! Warm weertje” groet ik terug.

„Joa hoast te warm”, greinslacht 't mannetje, zich 't voorhoofd wisschend met een grooten rooden zakdoek. Dan zwoegt hij verder.

Ik was opgeschrikt uit mijn gepeins, maar al heel gauw is 't weer over me, dat onbegrijpelijke. Vol van licht en vrede is alles om me. Helder stralen nu de sterren, die zich al meer en meer langs den hemel verspreiden. Zacht steekt een klein koeltje op, en ruischende riet- en grashalmen komen me sprookjes influïstren, eens gedroomde en lang-vergeten sprookjes. 't Klinkt geheimzinnig en toch zoo bekend-vertrouwelijk als vele oude vrienden, die weer tot me gekomen zijn.

Daar in de verte kronkelt zich lichtklare slang van bliksemende trein, die voorbijsnelt, en je ziet hem nog lang voortbewegen over de nevelblauwe velden. Voor me rijzen de lichtjes van droomende feeënstad, rood en wit lachende lichtjes, zoo wonderlijk en stil. En de stad lijkt zoo een schijnend sprookje, teer, rein, mooi als ze niet is overdag in druk leven...

En binnen in me
wordt 't al nu zoo stil
of mijn heele hart
naar den hemel wil.

M. BODDAERT.

ASSCHEPOESTER.

Laten we asschepoester spelen,
Ik wil zoo graag naar 't koningsbal!
Peetemoei, gij moet bevelen,
Waar ik mij mee tooien zal.

„Als dan de avond daalt, mijn kind,
„Kom bij mij op de heide,
„Dat ik het schoonste, dat ik vind
„Om 't jonge lichaam vleide.

„Een donzen wolk in najaarspracht
„Is 't kleed van zachte plooiën,
„En zoo ge mij wat boommos bracht,
„Mijn staf zal 't werk voltooien.

„Bij het ontwaken van den dag
„Terwijl ik mijn spreuken prevel,
„Haal voor een sluier spinnerag,
„Gedrenkt in morgennevel.

„Dauwdropsnoeren zult ge dragen,
„Schitt'render dan edelsteen,
„Ga den glimworm daarom vragen,
„Dat hij ons zijn schijnsel leen.

„Mijn werk is af, nu kind kniel neer,
„Ik zegen u met 't licht der maan,
„Maar dit bedenk, ik wacht u weer,
„Vóór zij door 't zenith is gegaan.”

Ach Peetemoei! vóór middernacht!
En ik heb aan woord noch tijd gedacht.
Ik was jong en schoon en ik werd bemind,
Ge waart te streng voor 't zwakke kind.

Kon ik dan liefde zwijgen heeten?
De vreugd verstommen, glans vergaan?
Was het niet zalig te vergeten,
Dat ik vóór 't einde heen moest gaan.

Maar wat baat mij bittre klacht!
Verbroken is de toovermacht,
Verdwenen alle levenspracht —
Ik hoorde niet, 't sloeg middernacht.

S.

PANORAMA VAN ROME, GEZIEN VAN DEN SINT-PIETERSKOEPEL.

„ROME, DE STAD DER ZIEL”.

I.

DEZE kenschetsing is van Shelley, en zij lijkt mij de juiste. Door haar kerkelijk gezag is Rome nog steeds hoofdstad der wereld; hoofd, zoo niet hart der Roomsch-Katholieke menschheid. Haar godsdienstig verleden, onvergetelijk voor ieder die zich christen noemt, houdt hare heidensche herinneringen groen, waarmee het onverbreeklijk is verbonden. Als hoofdstad van een jong en machtig koninkrijk is zij slechts belangwekkend. Maar belangwekkend te zijn in de rij der steden is reeds iets: het geeft gemoedelijkheid aan de „Eeuwige Stad” voor hen, die haar bezoeken zonder kennis der Romeinsche letteren en der Renaissance, en gaarne meestemmen in het koor van haar lof.

Stralender nog dan het licht, dat van haar uitgaat, is de schijn door de wereld des geestes op haar geworpen. Nog altijd, zooals vóór negentien eeuwen, zegt ieder die intellectueel leeft en aan reizen kan denken, het den apostel der heidenen na: „ik moet ook Rome zien”. Daar is haast geen naam in de geschiedenis der Beschaving beroemd, of voor korter of langer tijd was hij met Rome verbonden. Huis aan huis in de Romeinsche straten wordt men daar, op- en omziende, op gewezen: elk volk ¹⁾ brengt het door marmeren of bronzen gedenkplaten in herinnering: in dit huis leefde, dacht en arbeidde deze mijner zonen, in dat huis gene. Indien Rome niets anders bezat, dan zulke zichtbare herinneringen aan de liefde en den eerbied door haar opgewekt in de harten van allen wier overgebleven arbeid licht is in het heden, dan nog zouden zij, die het leven geestelijk doorploegen, eens naar de Eeuwige Stad willen opgaan in vromen pelgrimstocht. „Ik moet Rome zien!” Deze wensch tintelt in het denken van velen, over de geheele wereld verspreid. Wat komt het er voor Rome op aan of zij soms teleurstelt? Dit is vaak de noodzakelijke terugslag van te hoog gespannen verwachtingen.

Rome is de stad der herinneringen, van het leven, dat is heengegaan, maar niet dood is. Is het woord dood iets anders dan een zinledige klank, zoolang er nog van wat men leven noemt, herinnering over is in harten van menschen, die haar liefhebben en vereeren? In het midden of naast het onstuimige straatverkeer der hoofdstad van een door vele vragen, angsten, vreugd en licht en dan fel bewogen volk, zijn daar de bouwvallen van het Romeinsche Rijk. Het *Forum Romanum*, de Palatijn, het Colosseum,

¹⁾ Het spreekt van zelf: het Nederlandsche niet, om tal van redenen, die niet alle tot zijn eer zijn.

de Thermen van Diocletianus, of iets verder, die van Caracalla, voorts de brokkelingen der graftomben aan den ouden Appischen straatweg. Waar de heidensche tempels niet dadelijk werden gewijd aan den Roomsch-Katholieken eeredienst, zooals de prachtige rondbouw door keizer Augustus' vriend en schoonzoon Marcus Agrippa, 27 jaar vóór Christus' geboorte, gesticht, en heden *Santa Maria della Rotonda*, of wel, nog met heidenschen naam, het *Pantheon* geheeten, zijn de statige kolommenrijen van den voorbouw bewaard, zooals aan *San Lorenzo in Miranda*, eertijds een tempel door Antoninus aan Faustina gewijd, of die van den binnenbouw, zooals van *Santa Maria sopra Minerva* of *Santa Maria in Cosmedin*. De meeste andere oude kerken zijn gebouwd op de plek waar eens heidensche heiligdommen stonden, vele zelfs van dier marmeren afbraak. De heidensche feesten gingen onder anderen naam over in het leven in de Christenheid herboren, en zetten de traditiën der oudheid voort tot op dezen dag. In het wijnland Italië wijdt het volk nog altijd de eerste druppelen van zijn drank aan god Bacchus, en „bij Bacchus” vloekt het nog steeds goedgeleumd. Wat beteekent dan het woord „dood” anders dan een transcendentiaal leven? Het Rome der Romeinsche republiek, van het Keizerrijk, van het verval, van de middel-euwen, van de Renaissance, was niet anders dan het onder zijn schijnbare deftigheid zoo hartstochtelijke Rome van heden, hoofdstad van het vereenigde Apenijnsche-schiereiland.

„Rome de stad der ziel”, de stad der herinneringen. Want dit is toch wel voor de meeste de onweerstaanbare en, eenmaal ondergaan, de nimmer verminderende bekoring der *Urbs*, dat men zich in haar zoo licht kan afzonderen van het voortjakkende stadsgewoel en, zich neerzettende in de schaduw van paleis- of tempelbouwval, droomen kan van menschen en dingen, die zijn heengegaan. „Die Rome eens goed heeft leeren kennen, kan zich daarna nimmer meer volkomen ongelukkig gevoelen”, zei Goethe ongeveer. Immers Rome leert ons droefheden, twijfelingen te zuiveren van grove zielestemmingen. In de natemoord met huiveringwekkend gemak. Het leven heeft ook hier niet zoodra waart men rond in de grootsche *Campagna* van Rome, het golvende braakland zijner omgeving, met de duizendjarige straatwegen, waarlangs de Romeinsche legioenen uittrokken ter verovering of terugkeerden ten triomf, de tomben-bouw-

ROME. GEZICHT OP HET FORUM ROMANUM.

vallen, en lange bogenreeksen zijner gebroken waterleidingen, de verlaten *Campagna* met zijne heerlijke zonsondergangen over den verren koepel van Sint-Pieter en zijne schaapskudden, of het gemoed wordt stil, zoo niet bevredigd. Niets ook, dat de ziel rustiger stemt dan het dwalen in den Farnesischen tuin met zijne cypressen en palmen: in het rond de geweldige hallen, trappen en gangen der Caesarspaleizen van den Palatijn. Dan, door den boog van een vijftiende eeuwigen bouwval heen, uit te zien op een statigen verren cypreskegel of een palmpluim naast de brokkeling eener ruïne, en daarover heen den zonsondergang te aanschouwen in zijn pracht van goud en rozen en bloed, is zichzelf troostend te zeggen: „het leven heeft overal zijne misères, maar in Rome te mogen leven en dit te mogen zien, stemt toch wel dankbaar”.

Het is mogelijk Rome niet lief te hebben, zoolang men haar niet kent, niet mogelijk onverschillig jegens haar te zijn, wanneer men in haar leven geleefd heeft. Maar wie zal beweren Rome te kennen? Zij is een wereld. Echter wat is Rome als moderne stad hem of haar, die niet geestelijk leeft? Parijs, Berlijn, Weenen bieden meer. Amsterdam zelfs is talrijker bevolkt. Eenmaal echter door Rome gevangen en de stad laat de ziel niet meer los. Die haar liefheeft ademt op wanneer hij haar terugziet; voelt zijn verlangen naar haar als een kwijning, wanneer hij verwijderd van haar moet leven; verwenscht haar soms, terwijl zijn leven met het hare vereenigd is, maar zou haar voor geen andere stad metterwoon willen ruilen. Dan kan het in Rome regenen en voelt men zich toch niet nat worden, er koud zijn en voelt men zich toch niet verkleumd, schroeien van zonnegloed en voelt men zich toch niet verhit. Men leeft in Rome, dit zegt alles: één hoofdvoorwaarde van geluk is vervuld.

Weet ge wat het geheim van Rome is, waarom van Rome uit eenmaal de Oostersche en Westersche wereld aan één bezieling konden worden onderworpen? Omdat Rome juist op de grens dier twee werelden ligt. De Westerling, die het Oosten heeft leeren kennen, dat wil zeggen het vergif gedronken, dat de ziel lieflijk verloomt, dezen tot verdierlijking, genen tot wereldverzaking toe, ziet hier uit naar dat droomland, waarin de menschen zooveel gelukkiger leven, doch waarop hij, Westersch man, zich toch niet geheel tegen zieleverval kan behoeden. Zooals men, 's nachts, aan den Boven-Nijl, laag aan den horizon, den Groeten Beer ziet stralen, en in een hoofdromwending, het Zuiderkruis, zoo is Rome de hooge wachttoren der eeuwen, waarop men het Oostersche en het Westersche leven geheel overziet. In Florence, onschatbare stad ook zij, ziet men het leven der Duizend-en-een-Nacht nog niet aan het gezichtseinde flonkeren; in Napels, dat

het gemoed soms weemoedig stemt door teveel schoonheidsgenot, verliest het licht der maatschappelijke orde reeds iets van zijn glans. Rome, hoofdstad der wereld, ligt in het juiste midden.

Rome verruimt de ziel. Deze stad, dit volk, dit land bezit niets kleingeestigs. Nadat het volk van Rome een rijk had gevormd, dat slechts kan vergeleken worden met het Britsche Imperium van heden, de Eeuwige Stad alle menschelijke grootheid, misdaad en dwaasheid aanschouwd, alle triomfen en orgieën gadeslagen, het bloed vloeien gezien had van keizers, pausen, helden, hervormers en martelaars; de horden der barbaarschheid, hare begroeide Aureliaansche muren en grootsche poorten had hooren rammeien, en hun woeste overwinningsdronkenschap in hare straten aangestaard; zij, millioenenstad geweest, door belegering, pestilentie, onderlinge verdeeldheid herleid werd tot de verhoudingen van een dorp, maar, door Renaissance en Rococco heen zich zag kronen tot hoofdstad van Italië, verwondert zij zich over niets. Zij is het leven zelf, omvat heel het leven. De groote stad, zegt Walt Whitman ongeveer, is niet de stad der schoonste paleizen, of van den grootsten rijkdom, of van den heerlijksten bloei. Met dit alles, kan zij nog een kleine stad zijn. Een stad is groot door haar innerlijk leven, al bestaat zij uit hutten van hout, en een gering aantal inwoners. „Dát is de groote stad, dat is *de stad!*” Rome.

Aldus zou de poging om hier een denkbeeld te geven van hare museums of van hare bouwvallen op bespotting uitloopen. Wat haar cultuurverleden betreft: de Renaissance van Italië's schilderkunst moet men niet hier zoeken. Daarvoor toeft de bedevaartganger der schoonheid in Florence, Siena, Venetië, Perugia. Rome bezit, waag ik te zeggen, ondanks dat Rafaël er het beste van zijn leven gearbeid, en er in het Vaticaan zijne muurschilderingen nagelaten heeft, ondanks den ontzagwekkenden indruk van Michel-Angelo's Sixtijn'sche kapel, slechts één schilderij van gebiedende schoonheid: het is Velasquez' portret van Paus Innocentius X. Het is waar: een werk, dat misschien niet het eerste, maar zeker niet het laatste, in de geheele wereld uitgezocht zou worden van de honderd, indien de menschheid door haar schilderkunst voor God haar bestaan zou hebben te rechtvaardigen. Die het eens heeft gadeslagen, vergeet het nimmer meer.

In de museums van het Vaticaan, van het Capitool, van de Thermen van Diocletianus, van het Lateraan en de Villa Borghese zijn het de beeldhouwwerken der Grieksche en Romeinsche Oudheid, hare mozaïeken en fresco's, die de ziel van den vromen aanschouwer louteren in stille verzaliging. Maar er is zooveel blanke en lieflijk belijnde schoonheid, zooveel dat voor de her-

ROME. DE ENGELBURCHT, EERTIJDIG GRAFSTEDEN VAN KEIZER HADRIANUS, LATER STAATSGEVANGENIS.

innering het verleden oproept van de machtige Keizerstad, welke, zei men, een dubbele bevolking bezat: een van rumoerige menschen en, even talrijk, een van stille beelden. Dit stemt tot eerbied voor Italië, ook zooals zijn heden zich bij zijn verleden voegt: zijn cultuur is een aaneengesloten geheel van meer dan tweeduizend jaren. Aan zijn beeldhouwkunst zijn herinneringen van zijn staatsleven, aan dit namen van dichters, schilders, componisten verbonden; gindsch beeld van Praxiteles is één met herinneringen aan Michel-Angelo; om dit andere beeld openlijk te kunnen bewonderen, liep het gepeupel van Rome dreigend te hoop, toen Nero het liet overbrengen naar zijn paleis; deze antieke rondbouw is door Brunelleschi tot model genomen voor zijn koepel van den dom te Florence en die bezielde Michel-Angelo voor zijn koepel van Sint-Pieter; Cellini bestudeerde gene stuc-reliefs voor zijne gouden of bronzen kunstwerken; bij Dante gingen deze en die schilders te leer voor hunne hellevisioenen; aan het bronzen ruitersstandbeeld van Marcus-Aurelius, van een forum verplaatst naar het Lateraanplein, vandaar naar het plein van het Kapitoel, is sinds vijftien eeuwen het onverwoestelijk geloof van het Romeinsche volk gehecht aan de steeds opnieuw herboren wordende levenskracht der Urbs.

Zoo heeft elk kunstwerk in Rome zijn atmosfeer van onuitwisbare herinneringen. Zooals het blanke marmer de teedere verkleuring heeft ondergaan onder het leven der eeuwen, warmer van toon geworden is en daardoor inniger bezielde, zoo herinnert de toegewijde aanschouwer zich in de genieting van het oogenblik andere werken van andere meesters, en de zachte vreugde hem door deze geschenken, of wel de tragiek van Rome's verleden in een datum van gebeurtenis of een Caesarsnaam dringt in zijn denken op.

Een ander maal zal hij, die in Rome toeft, dwalen door de uitgegraven bouwvallen der Keizersforums: het *Forum Romanum* door onstuimige volksbuurten begrensd; het *Forum Trajanum* waar de elektrische tram langs snort; de forums van Augustus en Nerva nog gedeeltelijk door oude wijken bedekt; de bouwvallen van paleizen, tempels en eerste christenkerken van den Palatijnschen heuvel; of hij zal neersitten op een metselbrok in het Colosseum, waarin, het jaar 248, Rome zijn duizendjarig bestaan vierde in den orgie van menschen- en beestenbloed. Maar ik wil de laatste zijn om enkel aan de al te veel besproken tragiek van Rome te herinneren. Rome is nooit ongevoeliger of wreeder geweest dan haar tijd, integendeel meestal was zij dien vooruit in vrijzinnigheid. De officieele kerkgeschiedenis heeft in artistieke tegenstellingen de zachtmoedige ziel der Christenheid ietwat te

blank, en die van het trotsche heidendom ietwat te zwart voorgesteld. Zachte stemmen van hartgoedheid, zilverloochening en deugd klinken echter uit elk moment van Rome's lichtste en duisterste geschiedenis op, al worden zij niet door allen gehoord.

Hij zal ook blijven stilstaan bij de eerebogen: slechts door tijd en baldadigheid geschaad, of bouwvallen ook deze: de boog van dien Claudius Drusus Germanicus, wiens naam in het eerste dagen onzer eigen geschiedenis wordt gelezen en door ons volk nog soms genoemd; van Titus, honderd jaar later, toen hij met den gouden schat van den Herodiaanschen tempel, in triumf terugkeerde van Jeruzalems verwoesting; de boog door de Romeinsche Joden steeds in wijden omweg gemeden: van Septimus Severus, triumfeerende op Parthen en Arabieren, ruim een eeuw daarna; van Constantijn, met wiens overwinning op Maxentius, bij de „Gammele Brug” over den Tiber, onder het oog der Eeuwige Stad, het Christendom overwon op den heidenschen godsdienst, opnieuw een eeuw later, in 311. Welk een geschiedenis dan, die van Rome, en welk een stad, die overal in haar leven van heden zulke zichtbare herinneringen kan aanwijzen.

(Slot volgt).

MAURITS WAGENVOORT.

DOOR DE DUINEN.

HAAST had ik hier als motto boven kunnen plaatsen: „Hoe warm het was, en hoe ver...” van onzen beroemden Hildebrand, want warm was de tocht onder de gloeiende middagzon, en zoo heel kort duurde onze wandeling door Haamstede's uitgestrekte duinen ook niet.

Foto J. Vijverberg.

NEST MET EIEN VAN DEN ZILVERMEEUW.

Met ons vieren gingen we er den laatsten Woensdag van Mei op uit: Vijverberg van Noordgouwe, twee zoons van den slotbewaarder van 't kasteel Haamstede en ik. Die twee broers de Vin waren in de bijna eindeloos groote duinencomplexen nog beter thuis dan een Amsterdamer in 't Vondelpark, en vooral de jongste bleek ons een mentor, wiens gelijke op 't dorp niet te vinden was. Of 't moest de oude heer Bom van 't hotel tegenover 't slot zijn. Dat is ook 'n expert.

Wandelen is door de vele en gemakkelijke verkeersmiddelen van onzen tijd langzamerhand zoo'n beetje in miscrediet geraakt. Er wordt weinig meer gewandeld. Weet de tegenwoordige jeugd, die voetbalt, tennist, fietst of korfbalt in de vrije uren, wat een wandeling van 'n heelen middag, van een paar uren desnoods, beteekent? Kent zij het opwekkende, het spierversterkende, het door-niets-te-evenaren gezonde van 'n twintig-kilometer langen voettocht? Ik geloof het niet. De goeden niet te na gesproken, wordt er veel te weinig gewandeld; ik bedoel hiermee niet 't traditioneele Zondagmiddag- of avondlooptje door de winkelstraten van een groote steenen stad, neen, een tocht door de Veluwsche dennenbosschen, door het Gooi, over de hei, over den zomerdijk, van den polder of, last not but least, door de duinen.

Dadelijk achter de mooie, goedonderhouden tuinen en bosschen van het slot strekken de duinen van Haamstede zich in majestueuze grootheid uit, en daar begon onze tocht. 't Is verboden terrein, dat voor de jacht van enkele liefhebbers uitstekend wordt bewaakt, wat den talrijken vogels weer ten goede komt. 's Jonge, wat waren daar in die valleien vooral 'n massa vogels! Vlakbij den ingang vloog een kievit met veel misbaar door de lucht. Ki...wiet ki...wiet riep hij geagiteerd, en vijf minuten later stonden we bij 't nest met de vier mooie eitjes. Niet, dat wij 't al zoo gauw gevonden hadden, maar de oudste de Vin, die bij de Heidemaatschappij werkzaam is, had 't al geweten, en het ons gewezen. Dicht in de buurt lag, behalve een scholekster,

nog 'n leeuweriknestje. Daarin vonden we, aardig buitenkansje, een koekoeksei. 't Was heel wat grooter dan de vier overige eitjes, en opvallend lichter van kleur. Vijverberg nam er even 'n kiekje van voor z'n collectie, die langzamerhand al heel wat soorten gaat tellen, en toen ging 't weer verder. Voorbij een dennenbosch bereikten we een schraal, mager weiland, waarop een aantal jonge koeien liep te grazen. Niet minder dan vijf paren Kieviten huisden hier. Twee nesten ervan vonden we zonder veel moeite. 't Aardigste was, dat de eieren van deze legsels, die op groenen ondergrond lagen, ook een groene grondkleur vertoonden, terwijl de eieren van daareven, die tusschen helm en zandhaver waren gelegd, opvallend bruiner en lichter van kleur waren. Dat komt bij Kieviten meer voor. Let er maar eens op.

Ons voortgaan joeg telkens en telkens weer konijnen op. Hoeveel van die pluimstaarten er in de Haamsteedsche duinen wel hun verblijf houden, is bijna niet te schatten, maar 't moeten er wel duizenden en duizenden zijn. Ze worden enkel en alleen om de jacht aangehouden; b.v. de koeien worden in die duintjes alleen gehouden om 't gras voor de konijnen wat kort te doen blijven. 't Schijnt, dat de langooien niet van lang gras houden.

In een laag vlierstruikje zat 'n pracht van een kneutjesnest. Het was zoo goed verborgen, dat de vogel er pas afvloog, toen de Heidemaatschappijman hem haast aanraakte. 'n Paar meter verder bleef hij in afwachtende houding op 'n prikkeldraad zitten, en riep zacht zijn kek kek kek kek, verontrust over 't bezoek aan zijn heiligdom. Vijverberg nam er 'n foto van, en toen trokken wij weer verder onder de heete middagzon, door duinpannen en heiveldjes, over de witte blinkerds en langs de waterplasjes. Want verder moesten we, nog ettelijke kilometers de woeste duinen in, waar de trotsche zilvermeeuwen broeden op de verwaaide, helmbegroeide stuifkoppen, de groote, indrukwekkende wulpen hun melodieuze fluitroep doen weerklinken over de eenzaamheid dezer wijde landen, en waar het, voor iederen oningewijde onvindbare en onzichtbare bergeendennest in het duffe konijnenhol verscholen ligt. Dáár was het ons per slot van rekening om te doen. We hadden bij den kooiker van Ellemeet gehoord, dat hij er den dag tevoren een Belgisch gezelschap had rondgeleid, maar toen waren de uitkomsten weinig meer dan nihil geweest. Den heelen langen Meimiddag waren de vreemdelingen, waaronder twee dames, kris en kras de duinen doorgewandeld, top op, top af, vallei in, vallei uit. Langen tijd naar 'n wulpennest gezocht, alles er op gezet om een bergeend te vinden, helaas, „'t bleef alles zonder baet...” Neen, dan waren wij, dank zij de deskundige voorlichting en de grondige geographische terreinkennis van den jongsten de Vin, heel wat gelukkiger.

Over een met verspreid-staande duindoorns begroeide rendiermosvlakte, waar thijm mooi paars bloeide, en stalkruid, dophei en vele andere planten haar lenteweelde ten toon spreidden, voerde onze excursie naar 't land van de tapuiten. Die had ik op de Veluwsche hei ook heel vaak gezien, maar zooveel als er hier in de duinen voorkwamen, hebben wij er niet. De vogel met den lokstaart, heet hij in een van de boeken van Thijssse, en die bijnaam is waarlijk heel goed gekozen. Overal ziet men de witte staartjes tegen den donkeren ondergrond van hei en struiken afsteken, zoodat zij ook den wandelaar, die geen notitie van de gevederde schare neemt, moet opvallen. Dat is me bij pensionluis op de hei vaak gebleken. 't Zijn bijzonder expansieve, rusteloze vogels, die nooit 'n minuut op dezelfde plaats kunnen zitten. Giff tók tók, giff tók tók roepen ze waarschuwend, staan even op 'n heuveltje, en laten zich weer in de hei vallen. 't Nest, waarvoor de dieren zoo'n vrees koesteren, is lang niet gemakkelijk te vinden. Dat bleek me meer dan eens. Wel verraadt de vogel 't zelf door zijn opgewonden gedoe, maar 't ligt in een konijnenhol of zandgat, vaak nogal ver naar achteren. Uit een gat, waarbij de oude vogel zich in de buurt vertoonde, haalde onze leider een volkomen volwassen jong exemplaar, dat al uitstekend vliegen kon, zooals ons weldra bleek. Meer jongen zaten in dat nest niet. 't Was bijzonder diep, ruim een armlengte.

Doch ik zou u vertellen van de clou van onzen tocht, het bergeendennest, dat voor mij de grootste bekoring vormde van ons uitstapje. Wat had ik al veel gelezen en gehoord omtrent deze mooie vogels. 't Eerst in 'n heel oude (ik meen de allereerste) jaargang van „De Levende Natuur”, waar Thijssse destijds een tocht beschreef, door Texels duinen met den preparateur van „Artis” ondernomen. Dáár had ik ook 't keurige werk van Steenhuizen bewonderd, maar nooit gedacht ook nog eens met dezen toch betrekkelijk zeldzamen vogel kennis te maken.

Verscheidene keeren hadden we al 'n paar van

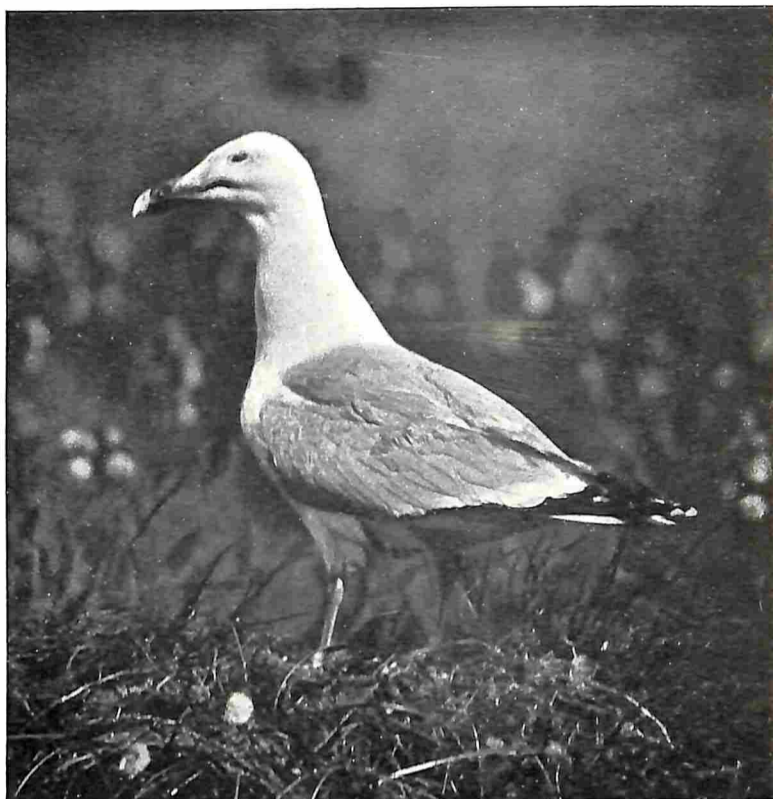

Foto Bicherton.

ZILVERMEEUW.

Foto Kearton. DWERGSTERNTJE, BROEDEND OP HET STRAND.

Foto J. Vijverberg.

NEST VAN EEN BERG-EEND.

de fraaie roodzwart-witte vogels in hun eigenaardige vlucht over de duinen zien strijken, een mooie stoffage van de wilde zandwoestijnen. Plotseling bleef de Vin Jr. staan, ongeveer midden op een klein veldje van carex, helmplanten en jonge duindoortjes. Talloze konijnholten waren hier zichtbaar. Eén van de gangen moest leiden naar het langverbeide bergeendennest. „Dit is 't” zei de Heidemaatschappij-employé ineens. Ik verbaasde me over zoo'n detailkennis van 't groote terrein, maar spoedig werd me duidelijk, dat hij het nest ontdekte door een vlokje dons, door den vogel uit het nest mee naar buiten genomen, en dat daar aan een paar grassprietjes was blijven hangen. Op die manier verraden de tadorna's vaak hun eigen home. Ook 'n konijntje, dat bij vergissing of uit exploratie-oogpunt 'n holte binnenloopt, kan door 't verliezen van een te afhankelijk stukje dons de bergeendenzaak in een ongewenscht vroeg daglicht stellen. Ten slotte zijn pootafdrukken voor den ingang van 't hol een goed teeken voor eierenzoekers. We hadden intusschen eens gepeild, en bevonden, dat het nest pl.m. een meter diep zat. De gang liep uit op een komvormige holte, het eigenlijke nest, lekker warm met dons bekleed, waarin de 13 eieren, die voor eenden nogal groot en flink van stuk zijn. De kleur is zacht crémewit, een weinig gevlekt door 't zand. De Vin was aan 't graven gegaan, heel voorzichtig, om de zaak niet te beschadigen, en de nestholte niet te doen instorten. Hij bracht het er uitstekend af. In het droge duinzand valt zoo'n graverij niet mee. Daar lag het heele geval voor ons, de groote eieren in een krans van grijs dons, duidelijk afstekend tegen het gele, bruinachtige zand. Toch was er volgens de verklaring der kenners geen groote hoeveelheid dons, dat duidde op een nog zeer korten broedtijd. Later, tegen den tijd dat de jongen zullen uitkomen, (de bebroedingsduur is 28 à 30 dagen) plukt de eend al meer en meer dons uit haar lichaam, net als eider-eenden, zoodat de kuikentjes een lekker warm nestje hebben. Zoodat op de afbeelding goed is te zien, lag er in dit nest nog maar een kleine hoeveelheid dons, zoodat de eieren nog vrijwel onbebroed waren. Wat later inderdaad het geval bleek te zijn. Het legsel werd mee naar 't slot genomen, om het daar onder een kip te laten uitbroeden. Er liepen in den tuin en in een omrasterd gedeelte meerdere bergeenden. Ook richt men er kunstmatige broedholten voor hen in. Dit gebeurt ook hier en daar op de eilanden, en de vogels schijnen er zich goed bij te bevinden. Voor wie de bergeend niet kent, moge dienen, dat hun roode snavel en pooten, groene kop, en witte borst en vooral een roest-roode, vrij breede band om het lijf uitstekende kenmerken zijn. Als er een op 'n duinkop staat, is door een goed kijkertje een en ander gemakkelijk waar te nemen. Van de z.g. goedkoopere kijkers is deze werkelijk boven allen lof verheven. De vergrooting is acht maal, maar ik meen, dat ze ook van tien maal in den handel zijn. Maar noodig is die niet, want met de mijne kon ik op 'n halven kilometer afstand de bergeenden op de toppen goed determineeren, evenals de zilvermeeuwen.

Die zilvermeeuwen, daar hebben we eigenlijk niet veel plezier van gehad. Ze broeden er op een terrein, dat niet aan den heer v. d. Lek de Clercq hoort, en daarom door ons niet mocht betreden worden. 't Wordt extra streng bewaakt, den vorigen dag was er nog een notabel ingezetene van Haamstede bekeurd. Enfin, van de zilvermeeuwen hebben we maar lichtvaardiglijk afstand gedaan, want we zouden 'n paar dagen later onder geleide van 'n jachttopziener toch op 't terrein worden toegelaten. Tusschen haakjes: daarvan is niets gekomen door slecht weer, maar Vijverberg heeft later toch nog 'n foto gemaakt van 'n nest.

Van 't bergeendennest ging het linea recta naar 'n wulpenvallei. We wisten alleen, dat in die vallei 'n wulpennest moest zitten. De koddebeier had het wel ongeveer aangeduid wáár, doch de duinen zijn zóó groot, dat je maar niet zoo recht op een nest toe loopt. 'n Minuut of tien gezocht, onder hevig protest van 't wulpenpaar, toen zag ik tegen 'n hellinkje opeens vlak voor me een jongen wulp zitten, misschien van drie, vier dagen oud. Prachtig mooi geteekend, op hooge, stevige beenen, 't type van een jonge moerasvogel. Onder luid protest van de ouden, die we bij deze gelegenheid eens goed konden opnemen (ze kwamen tot op 25 pas afstand, zoodat je ze in den kijker zoo maar voor het grijpen had), ging 't beestje van hand tot hand. Toen we hem de verloren vrijheid hergaven, rende hij, al wat hij loopen kon door de plas tegen 'n duintje op, waar de ouwelui zich gauw bij hem voegden. Meer leden van dit gezin gelukte het ons niet te vinden.

't Werd langzamerhand tijd aan terugkeeren te denken. Vijverberg wou nog trachten de kievit bij zijn nest te fotograferen, (we hadden er 'n schuilhoekje bij gezet, waaraan de vogel tijdens onzen tocht kon wennen) en dan moesten we, na de lange excursie door 't gloeiende zand, nog 'n heel eind fietsen, zoodat 't tijd werd verder te trekken. In de buurt van 't kievitsnest gingen we tegen 'n hekje zitten om den meeegenomen mondvoorraad te verorberen, terwijl de de Vin's thuis gingen eten. 'n Paar tapuitjes speelden met de jongen, dat 't een lust was om te zien, 'n scholekster wier nest we haast zeker wisten, deed net, alsof zij van den prins geen kwaad

Foto A. Burdet.

DWERG-ZEEZWALUW BIJ ZIJN NEST.

wist, en zat met bekreten roode oogen in de helm. Konijntjes speelden in het schrale riet aan den plas, maar dronken er niet uit. Overal was er wat te zien. De kievit van ons nest was al waarschuwend opgevlogen. 't Is verbazend, hoe ver die je zien aankomen. Bij onze aankomst bleken de eieren flink warm te zijn; de vogel zou wel gebroed hebben, en dan hadden we alle kans op succes. Toch was ik er nog niet zoo heel zeker van, of de gloeiend heete zon het legsel niet op temperatuur zou hebben gehouden. Enfin, we zouden het maar eens probeeren. Vijverberg kroop in z'n groen-linnen tentje, stelde z'n camera op, schoof de lens door de opening van 't hokje, en toen kroop ik ook naar binnen. Eerst had ik nog eens goed rondgekeken of de kievit ook in de buurt zat, maar noch in de lucht, noch op een der duintoppen en -reeksen was er een te zien. Of de vogel mij toch heeft zien verdwijnen in het hokje, weet ik niet, maar toen we anderhalf uur gezeten hadden, stijf waren van de gedwongen houding, en transpireerden als bootstokers, begon ik aan die mogelijkheid te denken. Afleiding hadden we anders genoeg. De leeuwerik met 't koekoeksei jubelde zonder ophouden zijn vroolijken zang in den blauwen Meihemel, rondom de schuilplaats liep 'n tapuitenpaar en riep zonder ophouden tók tók tók. Ze hadden vast jongen in de buurt. Door 'n gaatje in den wand kon ik duidelijk een kievit op een hoogte zien staan; 't was zeker de onze. Wel 'n minuut of tien aan één stuk stond hij te kijken naar 't vreemde geval bij z'n nest, maar wellicht in de overtuiging, dat de heele middag-zon, die ons ook onbarmhartig op den epidermis brandde, het bebroedingswerk wel zou overnemen, trok hij zich verder van de zaak niet veel aan. Een tweede kievit, zeker z'n wijfje (of misschien haar mannetje wie zal 't zeggen) vloog 'n paar keer over 't nest, maar dacht er niet aan zich in 't gevaar van de donkere ernstig kijkende lens en 't groene gevaarte te begeven, door er korter bij te komen dan op 'n kilometer afstand hoogstens. Toen de slotbewaarderszoon ons kwam bezoeken, vond hij de eieren nog net zoo warm als wij, toen 't hokje werd gezet. Bijzonder bemoedigend was dat niet, en na nog 'n kwartier gezeten te hebben, gaven we den moed op, pakten ons boeltje bij mekaar, en wandelden nog even de duinen door. In iederen duindoorn zongen de paapjes, de kneutjes kekkerden om het hardst, en telkens weer schoten bergeendenparen in hun karakteristieke gebogen vluchtvorm over de heuvels. Er zaten blijkbaar nog genoeg nesten van dezen zeldzamen vogel, maar ze zijn verbazend moeilijk te vinden. Door stom toeval ontdekten we 'n wilde-eendennest met twaalf eieren. De oude vogel had haar schatten netjes met dons toegedekt, zoodat het aan de alziende blikken van kraaien en andere eierdieven zoo goed mogelijk was onttrokken. Alles, wat we verder nog vonden, te vermelden, zal ik u besparen. In den slottuin nog 'n paar fazanten, 'n vinkennest, 'n koolmees, 'n boschduif e.a.

Met bijzonder genoegen denk ik nog steeds aan mijn eerste eenigszins uitgestrekte duinwandeling terug. De vogelwereld dáár is niet minder rijk dan elders, en met een variant op een bekend citaat zou ik deze regels willen besluiten: „Greift nur hinein ins volle Vogelleben, und wo du 's packt, da ist es interessant....”

Eendenkooi Ellemet, 4 Juni 1912.

A. B. WIGMAN.

UIT GOOILAND'S HOOFDSTAD.

VAN oudsher gold Naarden als de hoofdstad van het Gooi. In de laatste tientallen jaren echter hebben de omliggende dorpen hun „stad” als 't ware overvleugeld. De vestingwerken met bijbehorende „verboden kringen” maakten haar alle uitbreiding onmogelijk. Dit neemt niet weg, dat Naarden zijn schoone tradities, zijn merkwaardige historie en zijn bezienswaardige monumenten heeft.

Twee hoofdwegen geven toegang tot de oude vestingstad. De loopbrug over de vestinggracht bij 't bastion „Turipoort”, welke de kortste verbinding vormt met het station Naarden-Bussum, is indertijd ten gerieve der bewoners door de genie gebouwd. Men bereikt Naarden, van den kant van Muiden, door de Amsterdamsche-, en van de zijde van Laren door de Utrechtsche poort.

Eerstgenoemde is van ouden datum, zij werd gebouwd in 1683 en hersteld in 1773. 't Is nog een echte oude vestingpoort, zonder eenige ornamentatie, maar daarom misschien niet minder schilderachtig, zooals zij daar, te midden der groene wallen, boven de vestinggracht zich verheft.

Iets schilderachtigs heeft ook de zoogenaamde „duiker”, dien men links van de poort ontwaart en die toegang geeft tot Naarden's binnenhaven, ten behoeve van vrachtschepen, motorschuiten, enz., die door de „Muider trekvaart” — een oude benaming die nog op oude toestanden wijst en aan het beklagenswaardige trekpaard herinnert — zich stadwaarts begeven.

Wat de Utrechtsche poort betreft, deze dateert van den jare 1877. Door haar bouw in 't algemeen alsook door de aange-

brachte versiering, bestaande o. a. uit een trofee van krijgsattributen en medaillons van koning Willem III en koningin Sophie, vormt zij een contrast met eerstgenoemde poort. Zij vertegenwoordigen in zekeren zin den ouden en den nieuwen tijd.

Een vriendelijke aanblik wacht den vreemdeling, die door de Utrechtsche poort Naarden binnen komt. Daar is iets verrassends in, als men op eenigen afstand door den langen doorgang het, met klimop begroeide, van heesters omgeven, monument ontwaart, opgericht ter nagedachtenis van den even bekenden als gevierden paedagoog, wiens stof alhier rust in de voormalige Fransche kerk, die later tot kazerne verbouwd werd.

Op wit marmeren plaat is aan de voorzijde van het gedenkteeken dit inschrift aangebracht:

Johanni Amos Comenio
Grata Posteritas
Geb. te Nivnice 28 Maart 1592
Gest. te Amsterdam 17 Nov. 1670
Begraven te Naarden 22 Nov. 1670

Aan de achterzijde van 't monument is mede een marmeren plaat aangebracht, waarop een inscriptie in de moedertaal van dezen grooten doode prijkt.

Tot de merkwaardige gebouwen van Naarden behoort in de eerste plaats de Groot- of St. Vituskerk, die in de laatste jaren groote bekendheid verwierf door de zomer-concerten onder leiding van Joh. Schoonderbeek.

Behalve door het op meesterlijke wijze gebeeldhouwde koorhek wordt aanstonds de aandacht getrokken door het zoo eigenaardig beschilderd gewelf. Volgens prof. Acquoy hebben wij hier te doen met een zeldzaam voorbeeld van typologie, d. w. z. het oud-Christelijk gebruik om tegenover een type of beeld uit het Oude Testament een overeenkomstig beeld uit het Nieuwe Testament als anti-type te stellen, bijv. Izaäk, het offerhout dragend, tegenover Jezus, zijn kruis torsend, enz. Zoo vinden wij hier aan den lageren- of epistelkant tien voor-afbeeldingen uit het Oude Testament met daartegenover aan de hogere- of evangeliezijde een gelijk aantal voorstellingen uit het Nieuwe Testament.

Reeds in de zevende eeuw vond men te Rome schilderijen, waarop dergelijke overeenkomstige gebeurtenissen uit de gewijde geschriften van Jodendom en Christendom waren in beeld gebracht. Die, welke thans nog het gewelf van Naarden's kerk versieren, werden eertijds ten onrechte toegeschreven aan Jacob Cornelisz. van Oostzanen. Allerlei gegevens wijzen er op, dat de eer van dit werk toekomt aan Allard Claesz. van Amsterdam, de schilder van verschillende portretten van de Amsterdamsche burgerwacht, waarvan de uitvoering dan ook een onbetwistbare overeenkomst vertoont met die gewelfschildering. Een tijdsversje geeft als datum van de vervaardiging het jaar 1518 aan.

In de tweede plaats mag als bezienswaardigheid van Naarden met eere genoemd worden het Stadhuis met zijn architectonisch mooien dubbelen trapjesgevel, waarvan reeds vroeger in „Buiten" een foto werd opgenomen.

De bouw er van werd voltooid in het jaar 1601. Inzonderheid bekoort ons de Raadzaal door haar eikenhouten betimmering, antieke schouw, gebeeldhouwde sleutelstukken, welke laatsten rusten op consoles, waarin allerlei maskers zijn uitgesneden. Ook de oude schilderstukken, die hier een plaats vonden, verdienen de aandacht.

Hoewel minder in dit kader passend, heeft men aan den wand,

Foto C. Steenbergh.

DE AMSTERDAMSCH E POORT TE NAARDEN.

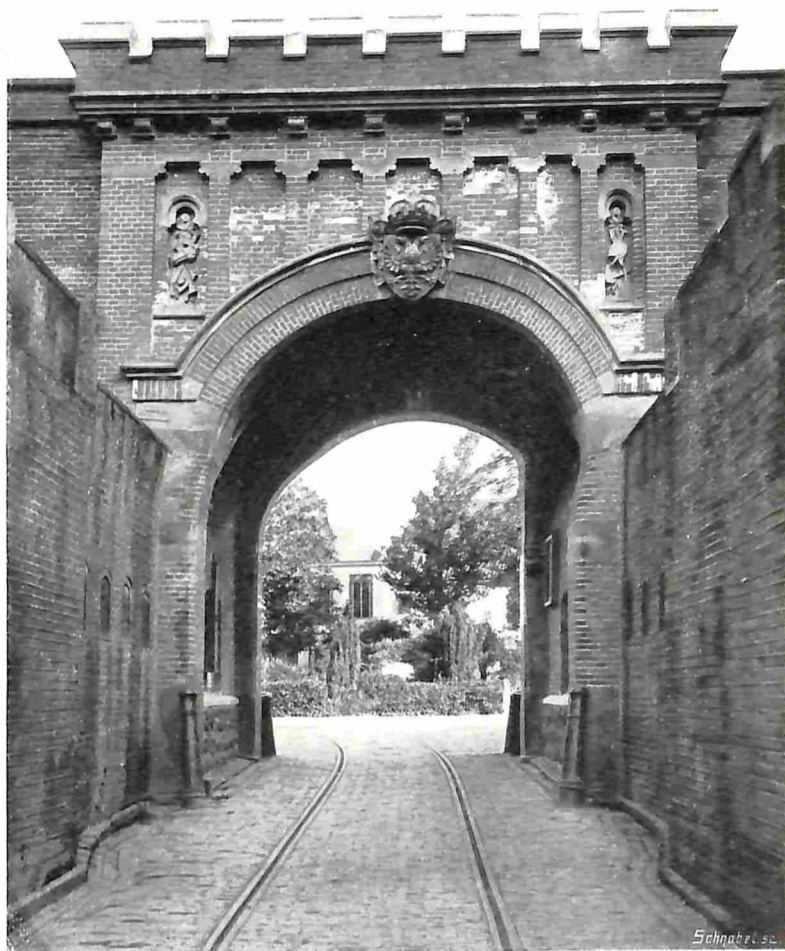

Foto C. Steenbergh.

DE UTRECHTSCH E POORT TE NAARDEN.

tegenover de ramen, de buste der Koningin, geflankeerd door oude vaandels, aangebracht, waarschijnlijk met de goede bedoeling meerder aantrekkelijkheid aan de uit den aard der zaak ietwat sombere zaal bij te zetten. Toch ware aan een en ander beter elders een plaats aangewezen, waartoe het ruime gebouw gelegenheid te over biedt.

F. W. DRIJVER.

St. FLORIS.

WEET-je jongen, men mag alle bruggen maar zoo niet achter zich afbreken. Althans niet zoo gauw. Ik ben nu eenmaal tegen het al te demonstratieve. En vandaag ga ik maar weer eens een keertje naar de kerk.

Zoo sprak Floris Goudriaan's vrouw, terwijl ze haar hoed energiek met de pennen doorboorde. — Zij was een slanke vrouw van omstreeks dertig, met een fijn, streng profiel, oogen, die nog dieper waren dan mooi en met een spelend glimlachje in de mondhoeken, waarvan men niet wist of het verborgen goedheid dan wel ironie of misschien beide beduidde.

Toen haar man bij het hooren van deze nieuwigheid verrast noch verwonderd bleek, werd ze een beetje geprikkeld en besloot ze met de opmerking: „Misschien krijg je op die manier een beetje meer patiënten!"

Floris Goudriaan, een niet groote maar robuste veertiger, met een hoog, blank voorhoofd onder een oerwoud van roode krullen, van beroep dokter en dichter — 't laatste meer dan 't eerste, — kon het plagen van zijn vrouw uitstekend verdragen en keek haar, onder zijn glinsterende brilleglazen door, met een blik vol liefde, vermengd met een vleugje goedigen spot aan.

„Maar schat, wie zegt dan toch dat je niet moet gaan? Ik ben, hoewel destijds katholiek gedoopt, een zeer verdraagzaam man en 'k ben er zeker van dat dominé, als hij jón in de voorste rij ziet zitten, nieuwe moed en nieuwe kracht zal vinden om aan zijn ietwat kettersch-liberale neigingen uiting te geven!"

Na dit kaatsen, den bal verwachtend, keek hij haar vergenoegd aan. Zijn vrouw evenwel ging zonder wederwoord

Foto C. Steenbergh.

UIT GOOILAND'S HOOFDSTAD.
GEDEELTE VAN HET BESCHILDERDE GEWELF IN DE GROOTE OF ST. TITUSKERK TE NAARDEN.

de deur uit, die ze bijna geheel achter zich dicht deed. Maar door een kiertje riep ze, met haar hooge, klare stem: „Ouwe brombeer, atheïst, socialist, slèchte vent!”

Vóór Floris haar kon bereiken was ze de trap al afgerend en had het tuinkhek zóó hard achter zich dichtgeslagen, dat de bel van 't oude landhuis verschrikt en verontwaardigd ópklingelde.

Maar boven in de kamer stond Floris Goudriaan en zette de latjes van de jaloezieën zoo wijd open, dat hij juist kon zien hoe zijn vrouw den straatweg overstak en naar de kerk ging.

Door de Juli-heete lucht bimmelden de klokken over het groote dorp. Loom en moeizaam sleepten de boeren zich voort over den wit-stoffigen weg. Maar mevrouw Goudriaan liep zoo vlug, zoo frisch en zoo elastisch, alsof 't een koele herfstdag was. De wijnroode wingerblâren, die den breeden rand van haar hellen stroohoed sierden, gloeiden in de zon en terwijl Floris haar zoo nakeek, ging hij bij zichzelf na hoe hij, zwaartillende, praktizeerende kerel, toch wel aan zóó'n vrouw gekomen mocht zijn. Verdienen deed hij ze niet, dat stond vást. Maar dat zij, die in elk opzicht zijn meerdere was, hém ook nog dikwijls bewonderde... daar kon hij heelemaal niet bij!

Kijk, nèt was ze om den hoek verdwenen. De klokken luidden nog steeds door de loome lucht: bimbim-bam-dom-drom, — bimbim-bam-dom-drom, je reinste Graalmotief uit Parsival. Maar eigenlijk haatte hij dat gebimmel toch. Daar preekte, voor een karig loon, de dominé, een goed man, den slaperigen boeren iets over den waren weg voor. Maar als hij eens heel openhartig spreken wou, werd zijn ziel de eene keer uit angst voor den hoogen kerkeraad, een ander maal uit respect voor de waarheid heen en weér geslingerd, als de klepel in de klok daar in den ouden kerktoren. Had hij al eens een dapper „bam” of „bom” gezegd, dan klonk er toch altijd dadelijk een angstig en verzoeningsgezind „bim-bim” achterân.

Deze gedachten brachten Floris in een slechte bui. Hij sloeg met zijn vuist op tafel, dat alle manuscripten sidderden: „Alle duivels uit de hel! Alle donders, bommen en granaten! Dat stomme menschedom! En daarbij nog die hitte, die ondrágelijke hitte!”

Floris Goudriaan vloekte. Hij vloekte héél erg. Dát zat bij de Goudriaan's zoo in de familie: van tijd tot tijd moesten ze eens hemeltermen vloeken, dan ging het weér. Anders pleegde Floris aan dergelijke krachttermen verzachtend toe te voegen: „zoo-te-zeggen”, „met permissie”, of: „met alle respect gesproken”. Maar een ontembare drang naar algemeenen opstand en omverwerping der goede zeden, maakte zijn hart voor accoordjes van dien aard ditmaal ontoegankelijk. Het wás werkelijk ontzettend warm. Hij ontdeed zich van al zijn kleêren, behalve van zijn witlinnen broek en liep scheldend in de kamer heen en weér.

„Ik zal in die hitte in mijn eigen huis toch zeker wel mogen loopen zooals ik wil!”

Dreigend keek hij om naar een eventueelen bestrijder van deze opvatting.

Maar alles was stil. Warm en stil. De meid was óók naar de kerk en de vier jongens hadden óók moeten gaan. — „Jaja, die godsdienst! Dat is nog zoo eenvoudig niet!”

— Midden in zijn opgewonden wandeling bleef hij, plotseling óplachend, voor een schilderijtje aan den wand staan. Het was een oude beschilderde steendruk, die hij in een Schwarzwalder logement voor een prikje van de waardin had gekocht. Hierop zweefde een engel, in een prachtigen blauwen uniform, waaruit een paar kolossale vleugels te voorschijn groeiden, over een brandend huis. Hij had een brandweerhelm op het hoofd en goot uit een emmertje water in de bloedroode vlammen.

Onder deze voorstelling las men het vrome gebed:

„Sinte Floris, goede man,
Laat mijn huis vrij, steek andre an”.

Daarnaast hing een oude kopergravure, die Floris van zijn vader had geërfd. Op deze prent wil Abraham, waarschijnlijk op 's Heeren allerhoogst bevel, zijn zoon Izaäk met een welgemikt schot uit zijn vuursteengeweer het levenslicht uitblazen. Op een wolk evenwel staat een engel, uit wiens gansche houding en gebaar het kennelijk voornemen tot uitdrukking komt, om Abraham's kruit door bevochtiging onbruikbaar te maken.

Deze twee werken schatte Floris Goudriaan zéér. En nu bezorgden ze hem een goede ingeving. Hij haalde de lange gummi-slang uit den kelder en ging door de tralies van het keukenvenster de tuin bespuiten, opdat Zij het wat koeler zou hebben als ze thuis kwam. De straal kletterde in een hoogen boog naar den grond; de fijne, verstuivende druppjes brachten door de tralies koele, frissche lucht in huis en deden den spuitgast dieper adem halen. De eerste volle laag verdween in den mul-gloeïenden grond. Dat was geen drinken meer, dat was zwèlgen. Eerst na een kwartier bleven kleine plasjes staan en voor het eerst sinds langen tijd kreeg Floris Goudriaan den geur van frissche aarde in zijn neus. 't Was eenvoudig verrukkelijk!

Maar toen was het consigne: stoppen! want: voor Floris' geestesoog verscheen eensklaps de voortrènnende wijzer van den watermeter en een groot getal: het bedrag van de eerstvolgende maandelijksche waterrekening! Nog één straaltje in de blâren van de twee oude, roode beuken, die den tuinmuur beschaduwden. Zilveren parels, gelijk dropen de dikke druppels van de stoflaag op de bladeren af. Niets van het kostelijk nat bleef op de dorstige groene tongen hangen. De weêrstand van het snoode stof prikkelde Floris. Hij vergat watermeter en zuinigheid en richtte, met wijd opengedraaide kraan, een krachtigen straal in de stoffige hitte van 't donkere blârendak.

Hier en daar had het loof reeds de dof-bruine en diep-gouden herfstkleuren en soms dwarrelde, door de verrassende aanraking met het frissche water, een blad uit de twijgen naar omlaag. Nu eerst merkte Floris hóézeer de oude, trouwe reuzen dorstten.

En het werd ernst. De sterke straal wiesch al het straatvuil, dat meêdoogenloos-voorbij-suizende auto's hadden opgedwarreld, van het donkere groen. Het begon te ruischen, te druppelen en te druipen van de kronen langs de droge, donkere stammen.

Met fijne zilveren fluistergeluidjes sprongen de droppen van blad op blad om daarna op de aarde neêr te trommelen. De zware, zwarte takken rekten zich onder den lang-verlangden regen, de blâren kregen hun glans terug en ademden stil en zachtjes op. De boomen dankten Floris, die onvermoeid zijn watersalvo's omhoog richten bleef.

Daar bemerkte hij opeens de goede, moede, dorstige linde-boomen, die den tuin van het plaatsje scheidde. Zij droomden in zware zonne-narcose een bangen, heeten droom, waaruit Floris ze zachtjes op ging wekken. Wat was hij voor een kerel! Zat thuis te piekeren en te filosofeeren terwijl alles wat leven had daarbuiten in de zon verbrandde en versmachtte!

Hij liep de trappen op naar de slaapkamer, waar hij dichter bij de linden was, sloot de slang daar aan en liet den zilveren reddingsstraal in de dorrende kruinen sproeien. Het water viel van uit de hooge boomen kletterend op de heesters neêr, die verfrischt en dankbaar bogen en alles wat zij niet op konden het klimop gaven, dat zijn lange armen tot ver over het grasveld uitstrekte. — Toen kwam de oude majestueuze kastanje voor het huis aan de beurt. De stam stond violet met groote licht-groen-fluweelen mosplekken in den meelijloozen zonnebrand en toen het water tusschen de scheuren van zijn ruwen schors in breede zilveren banden van zijn top naar omlaag stortte, werd hij glanzend zwart en had zich zeker geschud van genot als hij gekund had.

Daar kwam opeens een lijster aangevlogen om te zien wat er voor vreemds aan de hand was. Dat had ze spoedig begrepen. Ze huppelde door de plasjes op den grond, sloeg vergenoegd met haar vleugeltjes, danste onder den dichten druppenregen en vloog weêr weg.

Geen vijf minuten duurde het of daar baadde een gansche schaar van dorstige vogels: drieste musschen, vlugge meesjes, schuwe meerels en al wat er verder aan zangers den tuin bevolkte, onder den fontein van Floris, die niet wist hoe hij 't had met al 't geluk, al de vreugd en al het leven, dat hij had gewekt. Haast was hij weêr aan 't filosofeeren geslagen, toen het oude zijpootje op de plaats zachtjes werd geopend en vier kleine jongens angstig binnenslopen. Hun zondagsche kleêren waren erbarmelijk toegetakeld... maar toen ze bemerkten, dat alleen vader thuis was, werd hun gemoed aanmerkelijk verlicht.

Vroolijk riepen ze naar boven: „Wat doe-je vader? Je laat 't regenen!”

En van boven een zware bas: „En jullie? Waar hebben jullie gezeten, rekels?! Jullie bent vast niet in de kerk geweest!”

Nu riepen ze hem, zoo zachtjes als het maar kon en héél vertrouwelĳk, toe, dat ze forellen gevangen hadden en triomfantelijk haalden ze vier visschen, van 'n half pond elk, uit de kletsnatte broekzakken.

„Nou, als moeder dat hoort!...” begon Floris een sombere voorspelling met kwalijk onderdrukten trots op z'n jongens. „Trek jullie nu maar eerst je kleêren uit en baadt een beetje, dan zien jullie er naderhand misschien weêr menscheĳk uit!” — Onder gejuich van de jongens vloegen eerst de verschrikte vogels weg en daarna de petten, de kieltsjes en de schoenen in het gras. De vier kleine kereltjes gaven elkaar de hand en voerden een wilden indianendans uit, terwijl van boven uit de spuit een koele, fonkelende diamantenregen op hun verhitte, slanke lijfjes neêrspetterde. En de zon kleurde den dikken ruischenden straal tot een wonderlijken regenboog, waaronder de zongebruinde kinderen rondsprongen.

Plots werd Floris op zijn schouder getikt. Toen hij zich omkeerde zag hij zijn vrouw. Zij had reeds een poosje achter haar in zijn werk verzonken man gestaan en erover nagedacht hoe zij toch wel aan zóó'n prâchtmensch gekomen mocht zijn. Dat hij in elk opzicht haar meerdere was, dâ't leed geen twijfel en zij was zich ervan bewust dat ze hem niet verdiende. Maar dat hij háár ook nog bewonderde... daar kon zij heelemaal niet bij.

Zij had haar vier wilde, bruine schatten van jongens daar beneden hooren stoeien en toen was opeens weêr het verlangen naar een klein vriendinnetje, naar een fijn, stil meisje in haar ontwaakt; — maar een kopje met rood-goud haar moest ze hebben!

Dit alles wilde de hand zeggen, die ze Floris op den schouder lei. Maar hij bemerkte daar natuurlijk niets van. Hij keek haar met zijn nu weêr blij-glanzende oogen aan en alles wat zij zeide was:

„Zeg, ik geloof dat jij het bent, die van ons tweeën vandaag in de kerk is geweest.”

Van den grooten, hoogen hemel gingen eensklaps een paar luiken open.

De dank van de vogels, van de bloemen en de kinders was opgestegen, tot voor Onzen Lieven Heer zelven.

Hij keek naar omlaag, naar het huis en den tuin waar Floris Goudriaan met zijn vrouw en de vier jongens stonden. En Hij riep die engelen, die juist in Zijn nabijheid waren, liet ze ook naar de aarde zien en zeide glimlachend:

„En dâ't noemt zich atheïsten!”

Daarbij keek Hij de engelen vroolĳk-lachend aan. Maar die moesten zóó lachen, dat zilveren wolken zich samenrolden aan den hemel en toen hun van 't lachen de tranen over de wangen rolden, werden de wolken donker.

Het bliksemde en donderde en 's middags ruischte een zware, verkwikkende regen neêr op Floris' tuin en over het gansche land.

.....
Toen Floris den regen hoorde kletteren, zeide hij tot zijn vrouw: „Jaja, daar boven kunnen ze het beter, maar... die hebben ook geen watermeter!”

Maar de vrouw van Floris hoorde dit alles niet. Noch het regengeruisch, noch wat haar man tot haar zeide. Zij zag slechts de flitsende bliksemstralen en had weêr aan het gouden kopje met den rooden gloed erover gedacht. En ze zei in zichzelf stil een klein gebedje op:

„Sinte Floris, goede man....”

Maar de tweede regel luidde een beetje anders dan onder dat malle plaatje in Floris' studeervertrek.

Vrij naar het Duitsch van ANTON FENDRICH.

MUZIKANTEN ONDER DE VISSCHEN.

HET spreekwoord „zoo stom als een visch” is gebleken een dwaling te zijn. Vroeger dacht men dat de visschen stom en doof waren; zelfs Linnaeus en Cuvier waren van die meening; maar de hedendaagsche wetenschap heeft echter die vroegere stelling, evenals zoovele andere omvergeworpen en ten volle bewezen, dat zij niet geldig is. De karpers bijvoorbeeld worden door schellen naar hun voederplaatsen geroepen, en geven daardoor blijk van een zeer fijn gehoor, waarbij men moet bedenken dat van de luchttrillingen der klanken maar een klein gedeelte in het water doordringt en het meerendeel op de oppervlakte afstuit. Ook kenden de ouden reeds een aantal visschen, die van verre hoorbare geluiden gaven, en de dierkundige Aelianus (die 180 jaren na Christus leefde) zegt in zijn Geschiedenis der dieren: „Zij, die alle visschen

Foto C. Steenbergh.

UIT GOOILAND'S HOOFDSTAD.
GEDENKTEEKEN VAN COMENIUS TE NAARDEN.

tot zwijgen veroordeelen en hen stom noemen, zijn omtrent hun natuur zeer slecht onderricht, want er zijn eenige, die fluiten, ratelen of brommen. De „lyra”, de „chronis” en de „aper” brommen, de „smid” fluit en de „zeekoekoek” heeft een dergelijke stem als zijn naamgenoot de vogel!”

Een der meest bekende muzikanten onder de visschen is de *knorhaan* der Noordzee en van den Atlantischen Oceaan, die, deels om zijn geluid, deels om zijn vleugelachtige borstvinnen, allerlei vogelnamen heeft gekregen. Men noemt hem zeezwaluw, kraai, zeekoekoek en zeraaf (*Trigla hirundo corvus*, *cuculus corax*), en hij laat zoowel in het water als in het net een eigenaardig knorrend en brommend geluid hooren. Zoo is het ook met den tot de familie der pantserhanen behoorenden *Vliegghaan* (*Trigla volitans*), die in de warmer zeeën, onder anderen in de Middellandsche zee, voorkomt, en dien de jongens den reizigers laten zien, opdat zij kunnen hooren hoe deze merkwaardige visch, onder telkens opsperren der kieuwenlippen luid knort, een naar 't schijnt door wrijving der gewrichten voortgebracht geluid. In de Oostzee leeft ook een knorhaan (*cottus scorpius*), die dergelijke geluiden voortbrengt, maar bij deze is de oorzaak van het geluid geven ongetwijfeld in het trillen der spieren te zoeken.

Onder de pijpers en fluitspelers in het waterorkest onderscheiden zich de welbekende grondelingen (*cobitis fossilis*), die men in eenige streken, reeds lang voor dat de kamer-aquariums in zwang kwamen, in groote glazen als weerprofeten hield en nog houdt. Behalve de klokkende geluiden, die door het uitlaten van grotere massa's lucht ontstaan, laten zij dikwijls vrij hoge fluitende geluiden hooren. Reeds hebben onze Grieksche schrijvers van visschen in Arcadische rivieren verteld, die als de lijsters fluiten, en daarmee zijn waarschijnlijk onze grondelingen bedoeld.

Ook de barbeelen, de baarzen, de karpers, de maanvisschen, de wentelaars, enz. kunnen zekere geluiden voortbrengen, die men duidelijk hooren kan. Veel luider en meer verschillend van klank zijn echter de geluiden, welke de *Ombervisschen*, ook *Schaduevisschen* genoemd (*sciaenidae*) voortbrengen, die in gedaante veel overeenkomst met onze baarzen en karpers hebben en in groote menigte in de Middellandsche zee en aan de Midden-Amerikaansche kusten leven.

Als de visschers het oor tegen den rand van de boot leggen kunnen zij duidelijk het gebrul van die dieren uit diepten van 10—12 meters hooren. Inzonderheid is hier de 1 tot 1.70 meter lange en 60 pond zware zilvergrijze *zeearend* (*sciaena aquila*) te vermelden, die in de Middellandsche zee veelvuldig voorkomt, en in den tijd van het kuitschieten bij groote scholen de riviermondingen der Italiaansche kusten nadert, waar de vereenigde schaar van zijn soort, een sterk ruischende, hoewel eentonige symfonie aanheft, waarvan het Sirenegezag der ouden zeker afgeleid moet worden. Juist op die plaatsen aan den oever der Middellandsche zee, waar de Sirenen haar ondeugendheden uitvoerden, hebben de zee-arenden vroeger door hunne serenades dikwijls de opmerkzaamheid getrokken.

De beste muzikanten onder de ombervisschen zijn echter de *trommelvisschen* (*pogonias chromis*), die zich voornamelijk in den Atlantischen Oceaan en de Indische zee ophouden en wier uit een diepte van 40 à 50 meters opstijgende muziek dikwijls door de zeelieden gehoord wordt, en met het geluid van een orgel of een harmonica, of ook wel van een orkest van bassen en violoncellen, maar misschien nog het meest met de muziek van mondtrommen te vergelijken is. Voordat de oorzaak van deze in 't holle van den nacht klinkende muziek beter bekend was, wakte zij bij de zeelieden en visschers niet zelden een angstig gevoel, en Alexander van Humboldt, die in den avond van den 20en Februari 1803 in de Zuidzee zulke geluiden hoorde, wist niet hoe hij den schrik der matrozen tot bedaren moest brengen, en dacht aan een uitbarsting van den verren vulkaan Cotopaxi, aan verborgen klippen, kortom aan al het mogelijke, behalve dat visschen er de oorzaak van konden zijn.

Maar, men zal zeggen, hoe is het mogelijk dat visschen, die toch geen longen en geen stembanden hebben, zulke muzikale

geluiden kunnen voortbrengen? Verscheidene uitstekende zoölogen hebben over dit vraagstuk de nauwkeurigste onderzoekingen ingesteld, en daaruit is gebleken, dat die klanken door de veelsoortigste middelen voortgebracht worden.

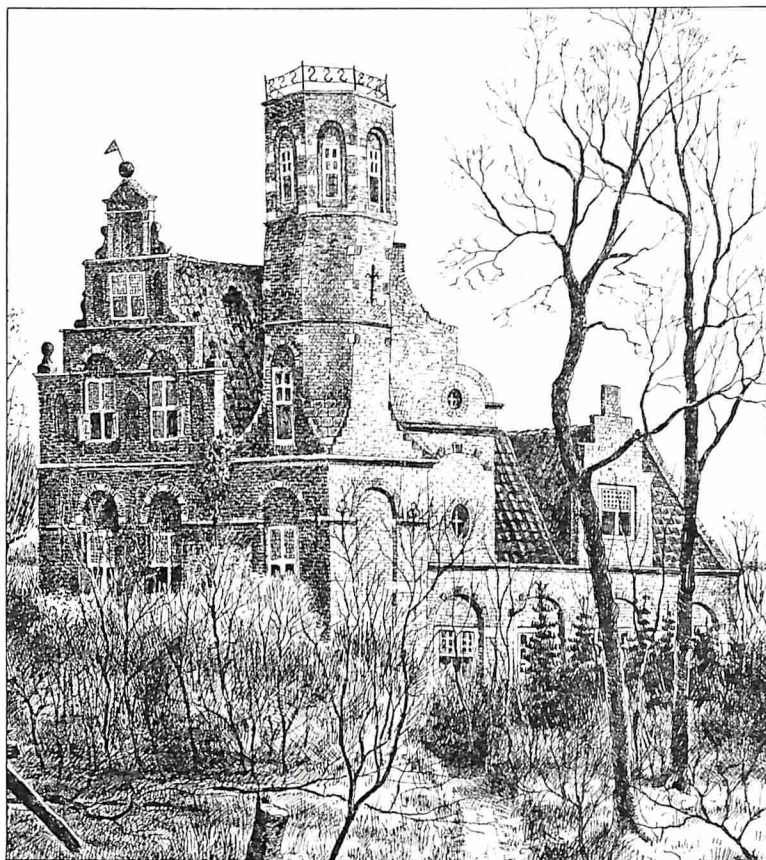
De hierboven aangevoerde grondelingen bezitten het vermogen om hun geheele darmkanaal als ademhalingsorgaan te laten werken, en komen dus van tijd tot tijd op de oppervlakte om op eens grotere hoeveelheden lucht in te ademen. De bedoelde geluiden worden daarbij zoo wel door het inhalen als het uitlaten van de lucht veroorzaakt, zoodat ook hierin eigenlijk geen overeenkomst met de borsttonen der dieren van een hogere klasse bestaat. De tonen, die het minst uitdrukken, worden door het knarsen der tanden, bv., van den maanvisch (*Orthogoriscus*) of door wrijving van de keelbeenderen, de kieuwenlippen, den kop of de schoulers voortgebracht, en die geluiden komen inzonderheid bij de bovengemelde pantserhanen voor. Evenwel worden die wrijvingsgeluiden ook muzikaal, en hebben dan veel overeenkomst met het tijlpen van krekels of sprinkhanen. Een der merkwaardigste samenstellen van deze soort is voor eenige jaren door een Engelsch zoöloog bij een tot het geslacht der wentelaars behoorenden visch (*callomijstax gagata*) waargenomen. Het geluidsorgaan van dezen visch ligt in een aan den kop verbonden wervelkolom, en bestaat uit een uitstekend been, dat aan beide zijden als een dubbele vijf fijn geribd is. Dit been beweegt zich tusschen twee insgelijks getande gewrichten en elke buiging dier gewrichten geeft een scherp geluid.

Valenciennes, een beroemd Fransch natuuronderzoeker, is van meening, dat zekere tonen, die karpers, wentelaars, barbeelen, baarzen, alen en andere zoetwatervisschen doen hooren, wanneer men ze verontrust, veroorzaakt worden door het uitademen der lucht, die uit de zwemblaas in de keel gebracht wordt. Als dat zoo is, dan hebben wij ook een soort van borsttoon bij de visschen want de zwemblaas van die dieren is, om zoo te zeggen, de kiem van de long bij de hogere werveldieren, al veroorzaakt zij voorloopig ook maar in geringe mate de luchtverwisseling, daar de kieuwen tot de eigenlijke ademhalingswerktuigen dienen.

Al de zoeven genoemde visschen behooren tot die groote afdeling van dezulke, die zich onderscheiden door een open doorgang van de zwemblaas naar de keel. Daar nu bij de meeste muzikmakende visschen uit de familie der zeehanen en ombervisschen, de zwemblaas van de keelopening geheel is afgesloten, moeten hunne geluiden ook op een andere wijze voortgebracht worden. Daarom houden Dufossé en andere natuuronderzoekers de gespannen zwemblaas voor een klankbord en meenen zij, dat de geluiden veroorzaakt worden door het trillen van zekere spieren, dus door een geheel eigenaardige wijze van geluidvoortbrenging in het dierenrijk.

De Fransche natuuronderzoeker Moreau maakt er echter opmerkzaam op, dat bijna alle als goede muzikanten bekende vischsoorten in hun zwemblaas met allerlei aanhangsels en nevenkamers, een veiligen scheidsmuur bezitten, die als een trommelvel dwars door het binnenste gespannen is, en een met sterke spieren omspannen gedeelte er van geheel van een ander gedeelte, dat geheel zonder spieren is, afscheidt. Hieruit meent Moreau, en met hem nog anderen, te mogen afleiden, dat dit van een opening voorziene trommelvel in de zwemblaas in slingering komt, wanneer de visch de lucht uit het eene gedeelte van de zwemblaas in het andere laat binnengaan. Door de persing en verschuiving der lucht in de zwemblaas wordt natuurlijk ook de zwaarte van den visch zelven veranderd, en zijn zwaartepunt verplaatst, en daaruit laat het zich verklaren, dat de geluiden van vroolijke sprongen in het water vergezeld gaan. Dat zijn de dansliederen van den tijd der liefde. Daarbij kan evenwel de spiertrilling in vele gevallen de eenige oorsprong van het geluid zijn, zooals bijvoorbeeld, bij den knorhaan der Oostzee, die in 't geheel geen zwemblaas heeft, en bij wien het trillen der spieren boven allen twijfel is waargenomen.

Met de tegenwoordige technische hulpmiddelen, die jaarlijks vermeederen, zal het misschien niet lang meer duren of wij kunnen met evenveel recht van de „zangers der diepte” als tot dusver van „de zangers der lucht” spreken.

HET VOORMALIGE SLOT „TORENZICHT” TE POELDIJK.

Ruim drie maanden geleden is dit oude slot afgebroken, botweg, stiekum, zonder dat iemand er de lucht van had en er tegen kon protesteeren, naar „Het Vaderland” van 12 April j.l. meldde. Van de geschiedenis van dit uit de 17e eeuw dateerende huis is weinig of niets bekend. Toch moet het betreurd worden, dat de mooie trapgevels met hun fraaie raamindeling en de achtkantige toren, waaraan het gebouw zijn naam ontleende, het geestige zijmuurtje, deze heel prettige verrassing aan het eind van den Poeldijk, verdwenen zijn. Het groote illuminatiestuk, dat elk jaar op een verjaardag van H. M. de Koningin des avonds aan den zijver in het Haagsche Bosch schittert, zal ditmaal het voormalig slot „Torenzicht” voorstellen.